

Національний
банк України

Оцінка платоспроможності боржників та стрес-тестування банків під час війни

16 листопада 2023 року

Коротко про стрес-тестування

Мета стрес-тестування (СТ) – оцінити, наскільки конкретний банк або банківська система в цілому є стійкими до «виняткових, але ймовірних шоків».

- Стрес-тестування виникло у відповідь на кризові явища. З 2010 року увійшло у регуляторну практику багатьох країн світу.
- Концепція сучасного пруденційного нагляду базується на розумінні того, що банки завжди мають бути готовими до настання кризи.
- Стрес-тестування передбачає:
  - оцінку показників діяльності банків або банківської системи;
  - тестування впливу несприятливих подій на ці показники;
  - визначення необхідних заходів для підвищення стійкості банків або банківської системи до подібних несприятливих подій.
- Для тестування впливу кризи на банки та банківську систему додатково до базового розробляється мінімум один несприятливий сценарій:
  - несприятливий макроекономічний сценарій не є прогнозом. Він побудований на гіпотетичних припущеннях макроекономічних показників, які призводять до реалізації певних ризиків в суттєвих обсягах.
  - несприятливий сценарій повинен бути жорстким, але правдоподібним (severe but plausible scenario). При цьому він не відображає очікувань центрального банку щодо розвитку економіки на найближчий період.

Основні підходи до оцінки стійкості банків в 2023 році

- Прогнозування показників діяльності банків буде проведено лише за одним сценарієм – базовим, розробленим на основі макропрогнозу НБУ, на горизонті 3 років.
- Навіть за базового сценарію для банків реалізуються основні ризики: кредитний, процентний та валютний.
- У розробці сценарію домінує принцип виваженого консерватизму, сценарій не є оптимістичним.
- Принципи моделювання повторюють підходи попередніх років, що відповідають міжнародним підходам, із незначними доповненнями та рекалібрацією параметрів відповідно до поточних умов.
- Кредитний ризик реалізується через міграцію кредитів у непрацюючі, при цьому кредити великих боржників–юридичних осіб оцінюються індивідуально, решта – портфелем.
- Процентний ризик реалізується через зміну ставок активів та зобов'язань відповідно до прогнозу зміни ключової ставки НБУ з урахуванням швидкості трансмісії.
- Валютний ризик реалізується через переоцінку економічної валютної позиції банку.
- Непроцентні складові операційного результату прогнозуються з урахуванням їхньої поточної динаміки та прогнозів основних макроекономічних показників.
- Розрахований фінансовий результат визначає зміну капіталу банків і статус дотримання банками граничних рівнів нормативів капіталу у прогностному періоді.
- З огляду на зміну капіталу у прогнозі для банку визначається необхідний рівень нормативів достатності капіталу.

Базовий сценарій базується на макропрогнозі НБУ

Основні параметри базового сценарію взято із макроекономічного прогнозу НБУ:

- Поступове зростання реального ВВП після падіння у 2022 році внаслідок повномасштабного вторгнення;
- Інфляція поступово знижується та досягає рівня 6% у 2025 році.

Динаміка обмінного курсу визначається консенсус-прогнозом “Focus Economics” за травень 2023 року: гривня девальвує до долара США на 11.2% р/р у 2023 році та помірно надалі.

Показник	2022	Базовий сценарій		
		2023	2024	2025
		За оцінками НБУ		
Реальний ВВП, % (р/р)	-29.1	2.9	3.5	6.8
Номінальний ВВП, % (р/р)	-4.8	25.7	16.8	15.9
Індекс споживчих цін, % (на кінець періоду)	26.6	10.6	8.5	6.0
		За оцінками «Focus Economics»		
Зниження курсу гривні до дол США, % (р/р)	25.4	11.2	1,7	0,9
Курс, грн/дол США (на кінець періоду)	36.6	41.2	41.9	42.3

Кредити найбільших боржників оцінюються індивідуально

Стрес-тестуються 20 найбільших боржників—юридичних осіб кожного банку: оцінюється їхнє боргове навантаження, що визначає спроможність обслуговувати борг.

Для цього прогнозується зміна операційного доходу (ЕВІТДА) кожного боржника та оцінюється його співвідношення із процентами за боргом – модифікований коефіцієнт покриття процентів ICR_M . У разі низького ICR_M , кредит боржника вважається NPL.

Прогноз зміни ЕВІТДА проводиться з використанням коефіцієнтів, що базуються на макрпоказниках (номінальний ВВП, дефлятор, ІСЦ тощо) та відрізняються за кластерами галузей.

... решта кредитів оцінюються на портфельній основі

- Ключовим ризиком для банків залишається кредитний ризик, що у базовому сценарії є помірним, однак враховує ризики воєнної економіки.
- Кредитний ризик для більшості кредитів (крім кредитів великих боржників–юридичних осіб) оцінюється на портфельній основі.
- Додатково припускаються мінімальні рівні втрат в разі дефолту (LGD), зокрема для непрацюючих кредитів.
- Коефіцієнти міграції кредитів у непрацюючі (NPL) базуються на опитуванні банків про параметри оцінки кредитного ризику (зокрема ймовірність дефолту) за Міжнародними стандартами фінансової звітності.
- Відновлення кредитів із NPL не припускається.

Коефіцієнти міграції працюючих кредитів у непрацюючі, %

Сегмент	Валюта	Прогнозні періоди		
		1й	2й	3й
Інші кредити ЮО	UAH	5.9	4.2	4.2
	FX	6.9	3.2	3.2
Кредити ФО під заставу нерухомості	UAH	7.3	2.9	2.9
	FX	100.0	0.0	0.0
Інші кредити ФО	UAH	10.6	7.3	7.3
	FX	100.0	0.0	0.0

Ставки у прогностному періоді знижуються

- Динаміка дохідності гривневих активів та вартості зобов'язань залежить від облікової ставки і коефіцієнту трансмісії, скоригованого із урахуванням різниці між зміною ставок за новими інструментами та за залишками коштів.
- Ставки банків прогнозуються пропорційно зміні ставок на макрорівні стартуючи від середньої вартості активів та зобов'язань банку в останні 6 місяців до звітної дати (жовтень 2022 року– березень 2023 року).
- Процентні ставки за активами та пасивами в іноземній валюті практично не змінюються на всьому горизонті прогнозування.
- Ставки за гривневими кредитами населенню та пасивами зі строком погашення понад три роки не змінюються.
- Процентні спреди у більшості сегментів поволі скорочуються: у гривневому корпоративному сегменті найшвидше, для бізнес–кредитів в іноземній валюті повільніше.
- З огляду на структуру портфелів банків, маржа також поволі скорочуватиметься.

Прогнозування статей звіту про прибутки і збитки

Процентні доходи: оцінюються за ставкою, меншою з двох – за фактичними грошовими надходженнями та за нарахованими процентами. Ставка розраховується окремо для працюючих і непрацюючих кредитів за сегментами кредитного портфелю. Ставка за непрацюючими кредитами обмежується 25% ставки за працюючими.

Процентні витрати: оцінюються за різними ставками для короткострокових (до 3 місяців) і середньо- (від 3 до 6 місяців) та довгострокових депозитів.

Комісійні доходи і витрати: прогноуються з урахуванням поточної динаміки та прогнозів основних макроекономічних показників.

Адміністративні витрати: прогноуються з урахуванням поточної динаміки та прогнозів основних макроекономічних показників, зокрема дефлятора ВВП.

Річна зміна показників доходів та витрат банків, %

Стаття	Прогнозні періоди		
	1й	2й	3й
Річна зміна комісійних доходів та витрат	-10.0	-5.0	0.0
Річна зміна адміністративних витрат	0.0	12.8	8.5
Річна зміна результату від купівлі/продажу іноземної валюти та банківських металів	-50.0	-10.0	0.0

Витрати на формування резервів: визначаються рівнем кредитного ризику.

Валютні переоцінки: є результатом переоцінки валютної позиції банку.

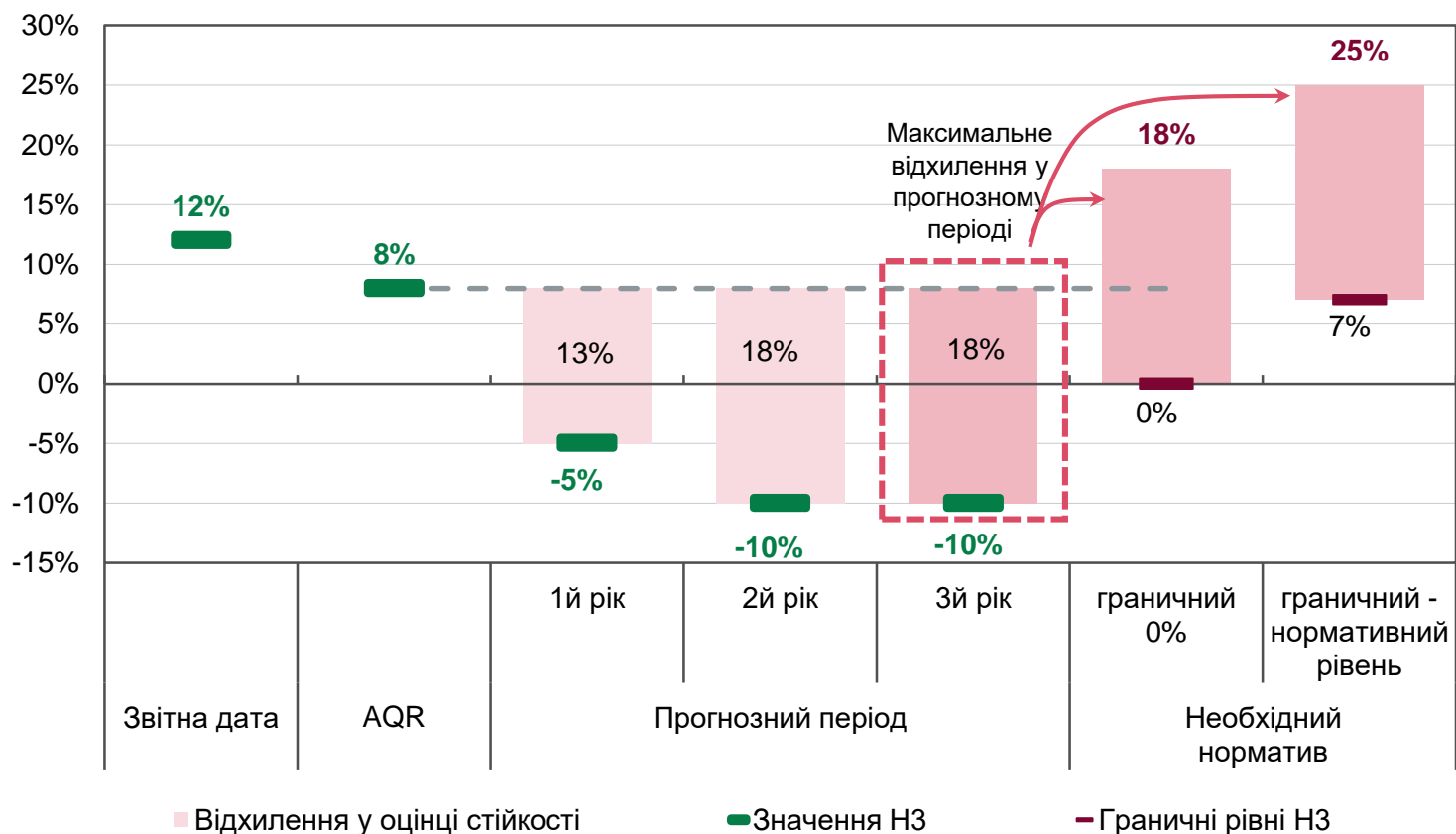
Неповторювані елементи доходів та витрат не враховуються в прогнозних періодах.

Визначення необхідного рівня нормативів достатності капіталу

- Необхідні рівні нормативів достатності капіталу визначаються з урахуванням максимального відхилення нормативів у прогностному періоді порівняно з результатами AQR

Ілюстративний приклад

Оцінка найбільших боржників в 2023 році оцінюються індивідуально

Стрес-тестуються 20 найбільших боржників – юридичних осіб кожного банку: оцінюється їхнє боргове навантаження, що визначає спроможність обслуговувати борг.

Для цього прогнозується зміна операційного доходу до відрахування амортизації (ЕВІТДА) кожного боржника та оцінюється його співвідношення із процентами за боргом – модифікований коефіцієнт покриття процентів ICR_M . У разі низького $ICR_M (<1)$, кредит боржника вважається NPL.

	Прогнозні періоди (роки)		
	1й	2й	3й
Граничне значення коефіцієнта ICR_M	1.0	1.2	1.5

Прогноз зміни ЕВІТДА проводиться з використанням коефіцієнтів, що базуються на макропоказниках (номінальний ВВП, дефлятор, ІСЦ тощо) та відрізняються за кластерами галузей.

	Назва кластера	Прогнозні періоди (роки)		
		1й	2й	3й
1	Добувна промисловість	1,000	1,029	1,035
2	Операції із нерухомістю	1,000	1,257	1,168
3	Оптова торгівля	1,000	1,106	1,085
4	Постачання е/е	1,000	1,160	1,090
5	Роздрібна торгівля	1,000	1,257	1,168
6	Сільське господарство	1,000	1,257	1,168
7	Транспорт	1,000	1,029	1,035
8	Харчова промисловість	1,000	1,106	1,085
9	Інші	1,000	1,257	1,168
10	Міжнародні групи	1,000	1,021	1,024

Врахування групової звітності

так

Оцінювання державних підприємств

ні

Оцінювання спеціалізованих / інвестиційних проектів

ні

Попередній аналіз практик банків оцінки платоспроможності боржників, отриманих за результатами оцінки стійкості в 2023 році

- Дефолт – це насамперед неспроможність забезпечити в повному обсязі виконання зобов'язань перед банком без застосування банком процедури звернення стягнення на забезпечення та/або прострочка погашення боргу більш ніж на 90 календарних днів (п. 164 Постанови 351).
- Не всі банки достатньою мірою забезпечили дотримання Положення № 351 щодо принципів оцінки ризиків, деякі керуються лише наведеним там переліком ознак дефолту як вичерпним, без урахування принципів.
- На 1-му етапі оцінки стійкості у 2023 році використані додаткові ознаки дефолту для врахування під час оцінки кредитного ризику ситуацій, пов'язаних з війною та її наслідками, що добре спрацювали.

Зміни оцінки кредитного ризику в Правилах роботи банків у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану №23 (внесені від 06.10.2023)

Запровадження з 31.10.2023 та до 90 календарного дня після припинення чи скасування воєнного стану додаткових ознак дефолту боржників - юридичних осіб:

- 1 **значне пошкодження або знищення майна**, необхідного для здійснення боржником операційної діяльності
- 2 **розташування в повному обсязі або значної частини бізнесу боржника на територіях**, зазначених у Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих рф
- 3 **втрата боржником ринків збуту або спроможності здійснювати діяльність**, що виражається в суттєвому зменшенні чистого доходу від реалізації продукції (зароблених страхових премій) порівняно з чистим доходом від реалізації продукції (зароблених страхових премій) за попередні періоди
- 4 **внесення змін до умов кредитного договору після 25.02.2022, що передбачають відтермінування сплати відсотків** на 180 та більше календ. днів поспіль та/або здійснення банком капіталізації або заміни на інший актив нарахованих та несплачених відсотків за 180 календ. днів та більше, якщо боржник не поновив регулярну та систематичну щомісячно/щоквартально сплату процентів у сумі не меншій, ніж сума нарахованих відсотків за ставкою, визначеною в кредитному договорі
- 5 зменшення номінальної процентної ставки за кредитом внаслідок внесення змін до умов кредитного договору **після 25.02.2022 не передбачає повернення** до рівня, що був до внесення змін до умов договору або до ринкового рівня, протягом 365 календарних днів з дня внесення змін до умов кредитного договору
- 6 боржник **не надав банку інформацію про свою господарську та операційну діяльність**, або надана боржником інформація недостатня для належної оцінки банком спроможності боржника обслуговувати сукупний борг в усіх банках-кредиторах та інших кредиторах-фінансових установах
- 7 **фінансовий стан боржника свідчить про його неспроможність** забезпечувати виконання зобов'язань щодо сплати відсотків перед усіма банками-кредиторами та іншими кредиторами-фінансовими установами

Аналіз фінансової звітності (2/5)

Аналіз фінансової звітності: розшифровки балансу

1510 Довгострокові кредити банків	
1515 Інші довгострокові зобов'язання	
1515 облігації	
1515 лізинг	
1515 позики пов'язаних компаній	←
1515 фін. допомога пов'язаних компаній	
1515 векселі	
1515 заборгованість за ОЗ	} Безпроцентні зобов'язання
1515 реструктуризована торгівельна заборгованість	
1600 Короткострокові кредити банків	
Поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	
1610 зобов'язаннями	
1690 Інші поточні зобов'язання	
1690 небанківські позики	} Позики
1690 фін. допомога	
1690 порука	
1690 перевідступлення боргу	
1690 нараховані несплачені відсотки	
1690 податковий кредит	
1690 інша господарська заборгованість	

Аналіз фінансової звітності (3/5)

Аналіз фінансової звітності: розшифровки P&L

2120 Інші операційні доходи

2120 Дохід опер курсові різниці	one-off
2120 Купівля-продаж валюти	one-off
2120 Податкові пільги	one-off
2120 Дохід від списання активів	one-off
2120 Дохід від продажу активів	one-off
2120 Нестачі і витрати від псування цінностей	one-off
2120 Штрафи, пені	one-off
2120 Інші одноразові доходи	one-off
2120 Собівартість проданих активів	one-off
2120 Сумнівні та безнадійні борги	one-off
2120 Дохід від оренди	+
2120 Доходи від первісного визнання біологічних активів	+
2120 Переоцінки/Уцінки залишків готової продукції, запасів	+
2120 Інші звичайні доходи	+

2180 Інші операційні витрати

2180 Витрати опер курсові різниці	one-off
2180 Купівля-продаж валюти	one-off
2180 Сумнівні та безнадійні борги	one-off
2180 Списання та знецінення активів, нестачі	one-off
2180 Собівартість проданих активів	one-off
2180 Штрафи, пені	one-off
2180 Інші одноразові витрати	one-off
2180 Витрати від первісного визнання біологічних активів	+
2180 Витрати на збут	+
2180 Інші звичайні витрати	+
2180 Податки та збори	+
2180 Переоцінки/Уцінки залишків готової продукції, запасів	+
2180 Адмін. витрати	+

Коригування фінансового результату від операційної діяльності на разові неповторювані складові інших операційних доходів/витрат (відповідно до вимог підпункту 4 пункту 2¹¹ Правил роботи банків у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану №23).

Аналіз фінансової звітності (4/5)

ПРИКЛАД: фінансова звітність компанії ABC

Баланс	2016	2017	2018
Гроші та їх еквіваленти	3	26	5
Дебіторська заборгованість	97	138	251
Запаси	96	188	198
Інші оборотні активи	18	79	200
Всього оборотних активів	213	430	654
Основні засоби	51	152	199
Інші необоротні активи	3	3	3
Валюта балансу (актив)	267	585	856
Короткострокові кредити банків	6	72	10
Заборгованість за довгостр. зобов.	0	0	50
Поточна товарна кредит. заборг.	35	82	144
Інші поточні зобов'язання	4	33	173
Всього поточних зобов'язань	44	187	376
Довгострокові кредити банків	0	100	50
Інші довгострокові зобов'язання	0	0	0
Власний капітал	223	299	431

Звіт про доходи і витрати	2016	2017	2018
Чистий дохід	513	774	1 605
Собівартість	(411)	(644)	(1 404)
Валовий прибуток	102	130	202
Адміністративні витрати	(7)	(9)	(12)
Витрати на збут	(21)	(31)	(35)
Інші операційні доходи / витрати	1	15	18
Операційний прибуток (ЕВІТ)	75	105	172
Фінансові витрати	(5)	(15)	(20)
Інші доходи / витрати	0	3	10
Прибуток до оподаткування	71	93	162
Податок на прибуток	(14)	(17)	(30)
Чистий прибуток	57	75	132
Амортизація	5	6	9

Звіт про рух грошових коштів	2016	2017	2018
Прибуток до оподаткування	-	93	162
Амортизація	-	6	9
Інші коригування	-	15	20
Зміни в Робочому Капіталі	-	(117)	(44)
Податок на прибуток	-	(17)	(30)
Грошовий потік від операційної діяльності (OCF)	-	(21)	117
Капітальні витрати	-	(107)	(55)
Грошові кошти наявні для обслуговування боргу	(128)	62	
Чисте збільшення / (погашення) кредитів:	-	166	(63)
Отримання нових кредитів	-	166	50
Погашення існуючої заборгованості	-	-	(113)
Процентні витрати	-	(15)	(20)
Грошові кошти від фінансової діяльності	151	(83)	
Чистий грошовий потік	-	23	(21)

Ключові фінансові коефіцієнти	2016	2017	2018
Коефіцієнти покриття:			
ЕВІТ / Процентні витрати	15,5	6,9	8,8
ЕВІТ	75	105	172
Процентні витрати	-5	-15	-20
ЕВІТДА / Процентні витрати	16,6	7,3	9,2
ЕВІТ	75	105	172
+Амортизація	5	6	9
ЕВІТДА	81	111	181
Процентні витрати	-5	-15	-20

Аналіз фінансової звітності (5/5)

Критерій 7 п. 2⁹ Правил №23: фінансовий стан боржника свідчить про його неспроможність забезпечувати виконання зобов'язань щодо сплати відсотків перед усіма банками-кредиторами та іншими кредиторами-фінансовими установами – коефіцієнт співвідношення операційного прибутку до відрахування амортизації та процентів за боргом:

$$ICRm = \frac{EBITDA}{\text{процентні платежі}}$$

Показник менше 1 загалом свідчить про дефолт боржника.

Інформація про фінансовий результат від операційної діяльності до відрахування амортизації (EBITDA) отримується із фінансової або управлінської звітності (залежно від наявних джерел):

- для великих та середніх підприємств (р. 2190 - р. 2195 + р. 2515 гр. 3);
- для малих підприємств [р. 2000 - р. 2050 + р. 2120 - р. 2180 гр. 3 + сума амортизації (за наявності даних у розшифруваннях, а якщо їх немає - за розрахунком: р. 1012 гр. 4 - 1012 гр. 3, не менше "0")];
- для мікропідприємств [р. 2000 - р. 2050 гр. 3 + амортизація (за наявності даних у розшифруваннях, а якщо їх немає - за розрахунком: р. 1012 гр. 4 - 1012 гр. 3, не менше "0")].

У разі належності боржника - юридичної особи до Групи юридичних осіб під спільним контролем або Групи пов'язаних контрагентів банк має право здійснювати розрахунок спроможності боржника забезпечувати виконання зобов'язань на підставі квартальної (річної) фінансової звітності групи за умови, що борг боржника в повній сумі забезпечено гарантією/фінансовою порукою або безвідкличним резервним акредитивом.

Додаток. Джерела даних фінансової звітності

---

1. Державна служба статистики України (за НП(С)БО):

- Фінансова звітність підприємств (річна) за 2022 рік – <https://data.gov.ua/dataset/7436ae83-dfc1-4836-9962-8af3e831c522>.
- Фінансова звітність підприємств (квартальна) за 2 квартал 2023 року – <https://data.gov.ua/dataset/37f95c7e-e3a3-4b3e-9988-26db2d7afdb7>.

2. Система фінансової звітності.

Фінансова звітність в форматі iXBRL, підготовлена згідно з таксономією UA XBRL МСФЗ, відповідно Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (далі - Закон), зокрема, статті 12¹ Закону, до [суб'єктів звітування](#), які повинні складати фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність за МСФЗ (близько 5000 українських підприємств).

- Портал відкритих даних дозволяє шукати звіти, щодо яких регуляторним органом надано відкритий доступ: <https://portal.frs.gov.ua/PublicData/PublicDataSearch.aspx>

3. Веб-сторінки підприємств (відповідно до статті 14 Закону стосовно подання та оприлюднення фінансової звітності).

Зокрема підприємства, що становлять суспільний інтерес, ПАТ, суб'єкти природних монополій на загальнодержавному ринку та суб'єкти господарювання, які здійснюють діяльність у видобувних галузях, зобов'язані оприлюднювати річну ФЗ та річну консолідовану ФЗ разом з відповідними аудиторськими звітами на своїй веб-сторінці або своєму веб-сайті (у повному обсязі).

4. <https://clarity-project.info/edrs> - у розділі «фінансова звітність» (безкоштовна система аналітики відкритих даних від проекту Prozorro).